

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МІНІМІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Розглянуто концептуальні засади державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України, що є складовою загальнодержавної безпекової політики. Дано авторське визначення цієї політики, окреслено її тактичні та стратегічні цілі, інструментарій і функціональні завдання. Обґрунтовано загальнонаукові й організаційно-управлінські принципи, що стали початком запропонованої державної політики. Зазначено, що проведення державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України реалізується через механізм протидії загрозам, що є динамічним структурно-функціональним комплексом заходів, спрямованих на недопущення потенційних загроз або нейтралізацію (мінімізацію, ліквідацію) реальних загроз інтелектуальному потенціалу держави.

Розкрито сутнісні характеристики цього механізму, класифіковано основні функції, які він виконує залежно від ступеня виникнення чи реалізації загроз. Аргументовано, що дія механізму протидії загрозам інтелектуальному потенціалу України виявляється через здійснення комплексу заходів правового, інформаційно-аналітичного, фінансово-економічного, організаційно-управлінського та соціального характеру.

Ключові слова: державна політика, загрози, інтелектуальний потенціал, механізм протидії загрозам.

Постановка проблеми. Сучасний стан забезпечення інтелектуальної безпеки України потребує формування науково обґрунтованої державної політики, пошуку ефективних заходів щодо мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу, що виступає стратегічним ресурсом національної економіки. Активна участь держави в регулюванні процесів, пов'язаних із недопущенням процесу деградації та руйнування інтелектуального потенціалу передбачає розробку адекватних механізмів протидії численним загрозам. На нашу думку, державна політика мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України повинна реалізовуватись у контексті державної політики захисту національних інтересів та забезпечення національної безпеки.

Стан дослідження. Нещодавно прийнята Стратегія національної безпеки України включає Основні напрями державної політики національної безпеки України відповідно до задекларованих цілей,

зокрема: мінімізацію загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної та незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [1]. У ст. 6 Закону України «Про основи національної безпеки України» до пріоритетів національних інтересів віднесено «збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення», а у ст. 7 наведено низку загроз національним інтересам в інтелектуальній сфері [2], що, безперечно, актуалізує необхідність розробки та прийняття державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України.

Метою статті є розробка концептуальних засад державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України.

Виклад основних положень. Державна політика мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України є складовою загальнодержавної політики, яка охоплює сукупність взаємопов'язаних цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів державної та місцевої влади, спрямованих на організацію заходів щодо мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу держави. Так політику визначає вищий законодавчий орган, здійснюють органи державної виконавчої влади й органи місцевого самоврядування на основі затвердженої органами державної влади та схваленої громадською думкою Концепції розвитку інтелектуального потенціалу України.

Державна політика мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України ґрунтується на конституційних нормах; стратегічних документах розвитку вітчизняної освіти, науки, культури і духовності (доктрини, програми, концепції тощо); міжнародних, міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом; законах, законодавчих актах; указах і розпорядженнях Президента України; постановках Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; наказах, розпорядженнях Міністерства освіти і науки України, міністерств і відомств, яким підпорядковані заклади інтелектуальної сфери; наказах та розпорядженнях регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, виданих у межах їхньої компетенції.

Суб'єктом цієї політики є держава в особі уповноважених на це органів державної влади. Державну політику у цій сфері повинна визначати Верховна Рада України, а реалізовувати Кабінет Міністрів України та органи виконавчої влади у сфері освіти і науки, культури та духовності.

Об'єктами державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України, з одного боку, є інтелектуальний потенціал як стратегічний ресурс національної економіки, а з іншого, – загрози, спрямовані на його руйнування та занепад. Найважливіше завдання керівних органів влади – своєчасно ухвалювати правильні рішення та заходи щодо запобігання і/або недопущення настання (реалізації) загроз інтелектуальному потенціалу.

Загальною метою цієї політики є формування комплексу заходів щодо недопущення або мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України.

З огляду на довгостроковий характер цієї політики варто виокремити стратегічні та тактичні цілі її проведення. Відтак *стратегічними* цілями державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України є:

- зведення реальних загроз інтелектуальному потенціалу України до мінімуму, подолання найнебезпечніших;
- недопущення виникнення нових, більш небезпечних (агресивних) загроз, зумовлених загостренням внутрішніх і зовнішніх суперечностей національного та глобального характеру;
- перехід у фазу превентивних заходів, які будуть ефективними у протидії із загрозами інтелектуальному потенціалу.

Тактичними цілями під час проведення цієї політики є:

- подолання освітньо-кваліфікаційного дисбалансу у підготовці фахівців вищої школи;
- негайне призупинення еміграції талановитої молоді;
- викоринення корупції у вищій школі;
- зменшення питомої ваги іноземних замовлень на виконання НДДКР;
- стимулювання попиту на вітчизняні науково-технічні розробки;
- подолання бездуховності та аморальної поведінки із системи усталених норм соціальної поведінки.

Головна ідея державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України обумовлена внутрішньою природою потенційних та реальних загроз, характером їх виникнення і формою вияву та має штучний характер.

Вона здійснюється за допомогою відповідного інструментарію та обумовлена такими функціональними завданнями:

1) проведення моніторингу та ідентифікації потенційних загроз за допомогою комплексу спостережень за станом об'єкта безпеки, розробка паспортів загроз;

2) застосування ефективних превентивних методів протидії загрозам з використанням сучасних інформаційних технологій, засобів зв'язку тощо;

3) локалізація реалізованих загроз інтелектуальному потенціалу держави з метою запобігання їх поглиблення та спричинення серйозних збитків і втрат;

4) недопущення подальшого руйнування інтелектуального потенціалу та поглиблення інтелектуальної кризи у суспільстві шляхом прийняття відповідних нормативно-правових документів, пошуків інвестиційно-інноваційного клімату, покращення соціального захисту працівників інтелектуальної сфери та ін.

Указані завдання державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу Україні покликані сприяти якнайшвидшому ухваленню рішень із запобігання і/або нейтралізації загроз та створювати позитивне сприятливе середовища для швидкого відновлення національного інтелектуального потенціалу та переходу до стадії нарощування.

Державна політика мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України повинна ґрунтуватися на таких загальнонаукових та організаційно-управлінських принципах.

Принцип законності означає здійснення державними органами і посадовими особами, що відповідають за конкретні заходи щодо протидії загрозам інтелектуальному потенціалу, всіх властивих функцій відповідно до чинної Конституції, законів та підзаконних актів, згідно зі встановленою у законодавстві компетенцією.

Принцип доцільності вказує на обґрунтовану необхідність державного регулювання процесів, пов'язаних з організацією заходів із мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу держави.

Принцип комплексності передбачає всебічне вивчення причинно-наслідкових взаємозалежностей настання або реалізації загроз інтелектуальному потенціалу. Цей принцип відповідає за проведення комплексної оцінки усіх потенційних загроз, з'ясування причин їх виникнення та ймовірність реалізації.

Принцип системності ґрунтується на дослідженні економічних явищ і процесів як складних систем, що можуть трансформуватися у загрози інтелектуальному потенціалу. Заходи щодо протидії різним

загрозам повинні бути взаємопов'язаними та взаємообумовленими і базуватися на використанні категорій системи як єдності взаємопов'язаних елементів, що спільно діють для досягнення єдиної мети. Водночас принцип системності повинен спрацьовувати і щодо системної якості проведених заходів мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України.

Принцип адекватності заходів захисту інтелектуального потенціалу реальним і потенційним загрозам відповідає за розробку відповідного інструментарію – форм, методів, засобів тощо.

Принцип синергізму виявляється у забезпеченні спільних дій для досягнення єдиної мети, коли ціле є чимось більшим, ніж сума його елементів. Під час проведення заходів із мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу держави синергізм означає синхронне використання комплексу різноманітних засобів, які сукупно зумовлять кращий ефект, а ніж тоді, коли їх застосовувати окремо.

Принцип регулярності – передбачає необхідність систематичного проведення комплексу заходів із мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу на основі високої їх організації та планування аналітичної роботи.

Принцип оперативності – полягає у тому, що державні інститути, які відповідають за стан і розвиток інтелектуального потенціалу держави, повинні швидко та оперативно реагувати на вияви потенційних загроз і у разі необхідності мати підготовлений арсенал найефективніших заходів протидії.

Принцип дієвості означає, що комплекс розроблених заходів із мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу повинен швидко і невимушено спрацьовувати у разі ухвалення рішення щодо його застосування. Вчасна та доречна аналітична інформація дає можливість оперативно оцінити минулі, теперішні чи майбутні події, взяти необхідних заходів для виправлення ситуації або її поліпшення. Також принцип дієвості передбачає обмеження зайвої інформації, яка не потрібна для ухвалення управлінських рішень.

Принцип ефективності – означає, що витрати на проведення необхідних заходів із мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу (наприклад, залучення відповідних фахівців, розробка нормативно-правового, інформаційного забезпечення тощо) повинні бути максимально виправданими, тобто мінімальними.

Принцип передбачуваності відповідає за послідовність скоординованих дій органів державної та місцевої влади із мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу, відповідність цілям державної політики, а також стратегічним пріоритетам держави. Дотримання наведених

принципів є необхідною умовою проведення ефективної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України.

Формування державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу охоплює такі етапи:

1) визначення принципових стратегічних цілей (пріоритетів) та тактичних завдань;

2) формулювання кінцевих і проміжних результатів із визначенням конкретних термінів;

3) вибір методів, засобів, форм протидії загрозам інтелектуальному потенціалу;

4) розробка комплексу заходів із використанням відповідного інструментарію;

5) вибір конкретних органів державної влади, місцевого самоврядування, окремих організацій (інституцій), до компетенції яких належить врішення поставлених завдань;

6) підбір і розстановка кадрів, здатних зрозуміти й виконати поставлені завдання.

Окрім зазначених етапів, вбачаємо за необхідне виокремити дві фази проведення цієї політики – активну і пасивну. В умовах гострих соціально-економічних суперечностей та постійної активізації загроз інтелектуальному потенціалу «набирає обертів» активна фаза політики мінімізації загроз, відповідно, за умов послаблення дії деструктивних чинників доцільно перейти у пасивну стадію та застосовувати превентивні заходи протидії.

Проведення державної політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України реалізується через *механізм протидії загрозам*, що є динамічним структурно-функціональним комплексом заходів, спрямованих на недопущення потенційних загроз, або нейтралізацію (мінімізацію, ліквідацію) реальних загроз інтелектуальному потенціалу. Дія механізму спрямована на досягнення конкретної мети, наприклад, недопущення настання реальних загроз; запобігання або зниження до прийнятної величини дії деструктивних чинників; розробка ефективних засобів протидії потенційним загрозам; прогнозування ймовірних загроз тощо. Для досягнення обраної мети необхідно виконати низку завдань, серед яких: виявити причини виникнення деструктивних чинників; з'ясувати основні та допоміжні чинники, що провокують реалізацію загроз; структурувати реальні та потенційні загрози; адаптувати прийняті правові і/або нормативні документи до конкретних умов їх імплементації; здійснювати постійний моніторинг деструктивних чинників; проводити періодичну (щоквартальну, щомісячну) діагностику загроз та ін.

Механізм протидії загрозам інтелектуальному потенціалу України є динамічним, оскільки має здатність швидко адаптуватися до конкретної ситуації. Водночас набір спеціальних знарядь є індивідуальним та залежить від поставлених цілей та завдань.

Функціонально механізм протидії загрозам інтелектуальній безпеці України виконує певні функції залежно від ступеня (ймовірності) виникнення та реалізації загроз. Види функцій згаданого механізму представлено у таблиці.

Таблиця

Функції механізму протидії загрозам інтелектуальному потенціалу України*

№ з/п	Види функцій	Зміст функцій	Зона перебування показників інтелектуальної безпеки
1.	Функції розвитку	Передбачають проведення активної безпекової політики	Зона безпеки
2.	Функції профілактичних дій	Розкриваються через комплекс профілактичних заходів з метою недопущення реалізації загроз	Зона загроз
3.	Функції активного захисту	Реалізуються через активні дії, пов'язані з прийняттям оперативних рішень	Зона небезпеки
4.	Ліквідаційні функції	Зводяться до проведення конкретних дій щодо встановлення обсягів збитків та їх відшкодування	Зона втрат або завданих збитків

* Складено автором

Механізм протидії загрозам інтелектуальній безпеці України виконує різні функції залежно від поставлених завдань (цілей), діагностики поточної ситуації, прогнозування загроз тощо. Відтак за умови проведення активної безпекової політики, перебування показників у межах граничних значень або ж їх позитивної динаміки актуальною є *функція розвитку*. Функція розвитку, на нашу думку, спрямована на вжиття конкретних дій щодо поступового зміцнення інтелектуальної безпеки держави, якнайкраще розкриття інтелектуального потенціалу, його подальше нарощування, збереження продуктів розумової праці, активного захисту інтелектуальної власності, прогнозування

та оперативного реагування на виникнення потенційних загроз. Окрім того, функція розвитку пов'язана з процесом ухвалення стратегічних планів, програм розвитку, розробки стратегій та розкривається через їх поетапну реалізацію.

Функції профілактичного захисту пов'язані з попередженням надмірної активізації деструктивних чинників та полягають у здійсненні комплексу заходів, спрямованих на попередження або зменшення наслідків реалізації загроз. Ця функція спрямована на недопущення вияву конкретних загроз та реалізується через чітке виконання заздалегідь запланованих заходів щодо протидії передбачуваним загрозам, особливо у період їх підвищеної активізації, наближення фактичних значень показників інтелектуальної безпеки до граничних (порогових) значень, їх загальної спадної динаміки. Функції профілактичного захисту актуалізуються у період, коли усі показники перебувають у «зоні загроз», виявляються загальні негативні тенденції макроекономічного характеру, існують певні «прорахунки» у проведенні національної безпекової політики. Така ситуація, без сумніву, вимагає від органів державної влади, місцевого самоврядування, окремих суб'єктів управління проведення невідкладних профілактичних заходів. Серед превентивних дій ефективними, на нашу думку, є такі заходи:

- охоронні – передбачають захист усіх об'єктів інтелектуальної безпеки від впливу дестабілізуючих чинників;
- регулятивні – покликані забезпечити таку поведінку суб'єктів управління, яка б відповідала вимогам, закріпленим у спеціальних нормативах (інструкціях, кодексах);
- облікові – зосереджені на виявленні потенційних джерел загроз, їх класифікації, структуруванні, описі, аналізі та обліку;
- інформаційні – передбачають систематичне інформування відповідних суб'єктів управління про реальний стан справ в інтелектуальній сфері;
- прогностичні – спрямовані на розробку пріоритетних напрямів протидії потенційним і реальним загрозам.

Загалом превентивна діяльність полягає у здійсненні комплексу заходів, спрямованих на приведення фактичних значень усіх показників у гранично допустимі межі, збалансування інтересів зацікавлених суб'єктів, підвищення ступеня відповідальності за ситуацію, що виникла.

Функції активного захисту набувають особливого значення у разі, коли фактичні значення показників інтелектуальної безпеки вже перевищили граничні (порогові) значення та потрапили у «зону небезпеки». Така ситуація означає, що окремі загрози, або

їх сукупність починають стрімко реалізовуватися, тобто завдати нищівного удару у конкретні об'єкти безпеки, розпочинаються незворотні руйнівні дії в окремих секторах інтелектуальної діяльності, активізуються найбільш небезпечні соціально-економічні процеси. Безумовно, такий стан справ вимагає рішучих дій з боку суб'єктів, відповідальних за безпеку в інтелектуальній сфері національної економіки. Прикладом реалізації функції активного захисту може бути діяльність, пов'язана з вжиттям додаткових заходів щодо недопущення подальшої деградації вітчизняної науки, руйнації інтелектуального потенціалу, проведення швидких та адекватних реформ в освітньому секторі, активізації інноваційних процесів, налагодження співпраці між освітніми закладами, науковими установами та високотехнологічними галузями. За умови швидкого реагування на різні деструктивні дії загроз інтелектуальній безпеці держави поточну ситуацію у цій сфері можна ще утримати у прийнятих межах і не допустити катастрофічних руйнувань. У разі, коли ухвалені суб'єктами безпеки управлінські рішення виявилися несвоєчасними або неефективними, загальна ситуація стає неконтрольованою і розвивається за негативним сценарієм.

Ліквідаційні функції передбачають проведення ліквідаційних заходів, пов'язаних із відшкодуванням завданих збитків. Реалізація цієї функції можлива за умови створення резервних фондів, або ж виділення необхідних коштів з державного чи місцевих бюджетів. Такі ліквідаційно-стабілізаційні фонди повинні створюватися і на рівні окремих підприємницьких структур, що беруть участь у науково-технічній, дослідницькій чи інноваційній діяльності. Ліквідаційні заходи проводяться у разі, коли внаслідок реалізації конкретних загроз об'єкту(ам) безпеки завдано нищівного удару, вони зазнали руйнації або втратили своє існування.

Варто наголосити, що стрімке падіння фактичних значень усіх показників інтелектуальної безпеки знижує загальний рівень інтелектуальної безпеки та зумовлює автоматичне її переміщення у «зону втрат, завданих збитків». Характерною особливістю ситуації у цій зоні є те, що суми завданих збитків важко оцінити, а наслідки від реалізації конкретних загроз можуть бути коротко- і довгостроковими. Наприклад, якщо держава витрачає чималі кошти на підготовку спеціалістів з програмного забезпечення, інформаційних технологій, а після закінчення вузів більшість таких висококваліфікованих фахівців працює на закордонні замовлення або виїжджає за кордон, то наслідки від реалізації такої загрози, як інтелектуальна міграція, вимірюються значними сумами. Із упевненістю можемо стверджувати, що такі втрати для держави стосуються не лише економічних питань, а містять приховану

демографічну та соціальну катастрофу, виправляти яку доведеться кільком поколінням.

Ліквідаційні заходи довгострокового характеру, окрім конкретних дій, спрямованих на покриття витрат внаслідок реалізації тих чи інших загроз, повинні передбачати включення у видатки держбюджету окремої статті, яка б гарантувала щорічне фінансування (або компенсацію) втрат від реалізації загроз інтелектуальному потенціалу України. Впевнені, у такому разі руйнівні наслідки від неефективного використання інтелектуального потенціалу або затяжна криза вітчизняної науки не завдадуть нищівного удару в освітній та науковий сектори національної економіки. Заходи короткострокового характеру повинні містити визначений перелік точних кроків щодо швидкого реагування на завдані збитки та якнайшвидше проведення комплексу ліквідаційних дій.

Робота механізму протидії загрозам інтелектуальному потенціалу України виявляється через проведення конкретних заходів. Механізм як складне багатофункціональне утворення передбачає здійснення комплексу заходів правового, інформаційно-аналітичного, фінансово-економічного, організаційно-управлінського та соціального характеру.

Комплекс дій *правового змісту* спрямований на розробку та прийняття важливих і вкрай необхідних нормативно-правових документів, які б визначали правові підстави для визнання інтелектуальної безпеки держави однією з основних складових економічної безпеки, а інтелектуального потенціалу стратегічним ресурсом національної економіки. У найзагальнішому значенні під інтелектуальною безпекою розуміємо стан захищеності інтелектуальної сфери держави, що представлена сукупністю освітніх, наукових і культурно-духовних закладів та інституцій, в яких створюються продукти (послуги) інтелектуального характеру. Актуальність інтелектуальної безпеки, її виникнення є наслідком беззаперечного усвідомлення суспільством важливості інтелекту для гармонійного розвитку держави, її поступального руху. Оскільки інтелектуальна безпека держави поки не набула офіційного визнання, комплекс заходів правового характеру повинен насамперед містити закони і підзаконні акти. Вважаємо, що найважливіший нормативно-правовим актом, що володіє вищою юридичною силою та регулює найбільш важливі суспільні відносини, повинен стати Закон України «Про інтелектуальну безпеку України». Інші підзаконні акти повинні бути представлені відповідними Указами й розпорядженнями Президента України, Постановами і розпорядженнями Уряду України, наказами, інструкціями, положеннями тощо міністерств, відомств, державних комітетів.

Комплекс заходів *інформаційно-аналітичного* характеру передбачає проведення постійного моніторингу рівня загроз інтелектуальному потенціалу та аналізу умов, впливу чинників та фактичних значень показників інтелектуальної безпеки. З метою уникнення загроз та попередження можливих кризових ситуацій потрібно здійснювати постійний моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища. Моніторинг загроз – це спеціально організована система спостережень за великою кількістю загроз, що мають різні джерела виникнення та форми вияву. Безумовно, дія загроз спрямована на об'єкти безпеки з метою завдати їм шкоди, розбалансувати, призвести до руйнування, викликати небезпеку тощо. Саме тому здійснення постійного моніторингу та визначення основних загроз надасть змогу своєчасно розробляти та вживати практичних заходів з мінімізації чи ліквідації негативного їх впливу. Результати моніторингу можуть використовуватися для інтегральної оцінки рівня загроз інтелектуальному потенціалу держави та подальшої діагностики можливих кризових ситуацій.

Аналітична частина цього комплексу заходів відповідає за ґрунтовний аналіз й оцінку поточного стану інтелектуальної безпеки та охоплює: розрахунок системи показників, їх економічну інтерпретацію, порівняння з граничними значеннями, аналіз та оцінку відхилень фактичних значень від порогових, визначення умовної «зони» перебування показників, відстеження загальної динаміки змін тощо. Загалом інформаційно-аналітичний комплекс заходів охоплює важливу діяльність щодо збору, оцінки та аналізу інформації про дію дестабілюючих чинників, фактичні значення показників інтелектуальної безпеки і відтак відображає реальний стан інтелектуальної безпеки держави.

Фінансово-економічний блок заходів охоплює заходи, спрямовані на: по-перше, залучення необхідних фінансових ресурсів для проведення активної чи пасивної фази політики мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу; фінансування багаторівневого комплексу профілактичних заходів; акумуляування необхідних коштів для захисту об'єктів безпеки в період особливої активізації загроз, катастрофічного наближення фактичних значень показників інтелектуальної безпеки до їх порогових значень; спрямування достатніх фінансових ресурсів для проведення дієвих заходів щодо недопущення трансформації реальних загроз у небезпеку; виділення необхідних коштів для відшкодування завданих збитків; пошук альтернативних джерел фінансування. Загалом питання фінансового забезпечення є одним із нагальних, без вирішення якого важко говорити про гарантування інтелектуальної безпеки. Без достатніх фінансових ресурсів неможливо здійснювати ефективні дії щодо відстеження потенційних джерел

виникнення загроз, їх активізацію та надійний захист об'єктів безпеки загалом. Ключову роль у цьому процесі повинна виконувати держава в особі компетентних органів, що відповідають за проведення науково-освітньої політики у співпраці з економічними та фінансовими інституціями. Безумовно, усвідомлення вирішальної ролі науки в інтелектуальному розвитку суспільства та визнання інтелектуального потенціалу стратегічним ресурсом держави повинні змінити ставлення до них особливо у фінансові сенсі. Долучитися до активізації інтелектуально-інноваційних процесів повинні також і суб'єкти підприємництва, що зацікавлені в комерціалізації наукових ідей, фінансуванні відкриттів та винаходів. Переконані, тільки спільна участь держави і бізнесу на умовах державно-приватного партнерства стануть першими кроками у вирішенні проблем щодо реальної протидії загрозам інтелектуальному потенціалу, а надалі сприятимуть його зростанню.

Ефективність механізму протидії загрозам інтелектуальному потенціалу України значною мірою залежить від виконання комплексу заходів *організаційно-управлінського* характеру. Заходи такого плану передбачають проведення організаційної роботи, пов'язаної з моніторингом та діагностикою загроз, діями щодо їх нейтралізації, мінімізації чи ліквідації. Виконання функцій такого змісту покладено на суб'єктів відповідного рівня, які здійснюють низку заходів загальноорганізаційного характеру, зокрема: своєчасно виконують рішення, ухвалені органами вищої юрисдикції; розробляють нормативно-методичне, матеріально-технічне забезпечення в межах власної компетенції; узагальнюють практику застосування вітчизняного законодавства з питань безпеки; розробляють пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в галузі безпеки. Окрім того, організаційно-управлінські дії охоплюють заходи з проведення контролю за рівнем інтелектуальної безпеки, ухвалення рішень щодо застосування відповідного інструментарію, організацію навчання та підготовки фахівців з питань безпеки. Про необхідність підготовки фахівців з економічної безпеки наголошує В. І. Франчук, на думку якого, в сучасних умовах активізації численних загроз для потреб національної економіки потрібні висококваліфіковані фахівці в галузі безпеки. З цією метою автором розроблена концептуальна модель підготовки фахівців з безпеки в Україні [3, с. 381].

Заходи *соціального характеру* є невід'ємною складовою загального комплексу заходів, що задіяні у функціонуванні механізму протидії загрозам інтелектуальному потенціалу України. Важливість та необхідність такого комплексу заходів зумовлена сферою його застосування. Йдеться про соціальну сферу, що охоплює фундаментальні

з позиції гарантування інтелектуальної безпеки України елементи, а саме суб'єкти та об'єкти безпеки. Комплекс заходів соціального характеру частково здійснюється за допомогою відповідних суб'єктів та передбачає заходи з підвищення рівня навчального процесу у ВНЗ України, якості освітніх послуг, організації наукової роботи, проведення культурно-духовних заходів з науково-педагогічним персоналом, студентами, керівництвом вузів та наукових закладів. Об'єкти безпеки, що перебувають під постійним тиском дестабілюючих чинників, теж потребують соціального захисту, зокрема носії інтелекту повинні отримувати адекватну винагороду за творчу працю. Відтак заходи соціального забезпечення можуть включати різні види допомоги, доплату за особливі умови праці, додаткові премії тощо.

Висновки. Державна політика мінімізації загроз інтелектуальному потенціалу України – це певна цілеспрямована діяльність органів державної влади, що формується та здійснюється державними інститутами та спрямована на мінімізацію і/або протидію загроз інтелектуальному потенціалу держави. Важливим елементом цієї політики виступає механізм протидії загрозам інтелектуальному потенціалу України, що є складним багатофункціональним комплексом правових, інформаційно-аналітичних, фінансово-економічних, організаційно-управлінських і соціальних заходів, дія якого спрямована на протидію реальним та потенційним загрозам.

1. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua>

3. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія / В. І. Франчук. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 440 с.

Ревак И. А. Концептуальные основы государственной политики минимизации угроз интеллектуальному потенциалу Украины

Рассмотрены концептуальные основы государственной политики минимизации угроз интеллектуальному потенциалу Украины, что является составляющей общегосударственной политики безопасности. Предоставлено авторское определение этой политики, определены ее тактические и стратегические цели, инструментарий и функциональные задачи. Обосновано общенаучные и организационно-управленческие принципы, ставшие началом

предложенной государственной политики. Отмечено, что проведение государственной политики минимизации угроз интеллектуальному потенциалу Украины реализуется через механизм противодействия угрозам, который является динамическим структурно-функциональным комплексом мер, направленных на недопущение потенциальных угроз или нейтрализацию (минимизацию, ликвидацию) реальных угроз интеллектуальному потенциалу государства. Раскрыто сущностные характеристики данного механизма, классифицированы основные функции, которые он выполняет в зависимости от степени возникновения или реализации угроз. Аргументировано, что действие механизма противодействия угрозам интеллектуальному потенциалу Украины проявляется через осуществление комплекса мер правового, информационно-аналитического, финансово-экономического, организационно-управленческого и социального характера.

Ключевые слова: государственная политика, угрозы, интеллектуальный потенциал, механизм противодействия угрозам.

Revak I. O. Conceptual Principles of State Policy for Minimizing Threats for Intellectual Potential of Ukraine

The article describes Conceptual Principles of State Policy for minimizing threats for intellectual potential of Ukraine which is a part of national security policy. The author gives definition of this policy, outlines its tactical and strategic objectives, instruments and functional tasks. General scientific, organizational and managerial principles that became the departure point of the suggested policy are grounded in the article.

The stages of formation of this policy and its implementation in two phases – active and passive are described in the article. It is pointed out that the state policy of minimizing threats for intellectual potential of Ukraine is realized through the mechanism of counteraction to threats and that has dynamic structural and functional measures aimed at avoiding potential threats or neutralizing (minimizing, eliminating) the real threats to intellectual potential.

The essential characteristics of this mechanism are revealed, the basic functions that it performs depending on the degree of occurrence or threats realization are classified.

It is indicated that the function of development is foresees providing an active security policy; the features of preventive actions are revealed through a set of preventive measures to avoid the realization of threats; active protection functions are implemented through active actions related to operational decisions; liquidation functions are reduced to carrying out specific actions to establish the volume of losses and their compensation. It is proved that the action mechanism of countering threats to intellectual potential of Ukraine is expressed through the implementation of measures of legal, information-analytical, financial, economic, organizational, managerial and social issues.

Key words: state policy, threats, intellectual potential, the mechanism to counter threats.

Стаття надійшла 19 квітня 2015 р.